
Ment-e előre a kötelező bíraskodás ügye? - Megjegyzések a Nemzetközi Tengerjogi Törvénszék kötelező joghatóságáról

Lamm Vanda^{*}

Ajánlom ezt az írást a régi barátnak és pályatársnak, Bragyova András professzornak, a kortárs hazai jogtudósok egyik legkiválóbbjának.

1.

Az államok felett a belső jogokból ismert bírói hatalomhoz hasonló nem érvényesül, s a nemzetközi állandó és választottbíróóságok mindenkor csak a vitában álló államok hozzájárulása alapján járhatnak el; egyetlen állam sem kötelezhető arra, hogy egyetértése nélkül valamely másik állammal fennálló vitáját választottbíróóság vagy állandó nemzetközi bírói fórum elé terjessze. Ezt a tételt az Állandó Nemzetközi Bíróóság a két világháború között a Kelet-karéliai tanácsadó véleményezési ügyben a következőképpen fogalmazta meg: „A nemzetközi jogban jól megszilárdult elv, hogy egyetlen állam sem kényszeríthető arra, hogy – hozzájárulása nélkül valamely másik állammal fennálló vitáját közvetítés, választottbíráskodás, vagy bármiféle más békés rendezésnek vesse alá.”¹

Az elmúlt évszázadok során számos naiv és kevésbé naiv elképzelés látott napvilágot, amelyek szerint az államoknak vitáikat háborúk helyett bírói úton kellene rendezniük. E javaslatok nem kis mértékben azon alapultak, hogy az államközi viták harmadik fél közbeiktatásával történő rendezése igen régtől fogva ismert, és – különösen a XIX. században – több meglehetősen elmérgesedett nemzetközi vitát terjesztettek választottbíróóságok elé és e fórumok döntéseit a felek elfogadták.²

A XIX. század utolsó évében megtartott első hágai békekonferencia volt a korabeli nagyhatalmak részvételével megrendezett első olyan jelentős nemzetközi

---

^{*} Akadémikus, professzor em., ELKH Jogtudományi Intézet, Széchenyi István Egyetem.

¹ Status of Eastern Carelia. Advisory Opinion of 23 July 1923, PCIJ Series B., no.05. 27.

² A XIX. századból a két legismertebb választottbírói jogeset a Jay szerződés és az Alabama ügy néven ismert az Egyesült Államok és Nagy-Britannia közötti jogviták voltak, amelyeknek sikeres rendezése nyomán egyre több államközi vitával fordultak választottbíróóságokhoz.

tanácskozás,³ amelynek résztvevői komolyan foglalkoztak az államközi viták kötelező bírói rendezésével. Az 1899-es első és az 1907-es második hágai békekonferencián javaslatok hangzottak el arra vonatkozóan, hogy meg kell határozni a nemzetközi szerződéseknek azt a körét, amelyekkel kapcsolatos vitáikat az államok kötelesek lennének egy felállítandó nemzetközi bírói fórum elé terjeszteni. Vagyis, lenne egy nemzetközi bíróság, amely kötelező joghatósággal rendelkezne meghatározott szerződésekkel kapcsolatos viták eldöntésére, s a vitában álló államok minden további nélkül, egyoldalú keresettel – vagyis, bármiféle további aktus, elfogadó nyilatkozat, az alperes állam hozzájárulása stb. nélkül – fordulhatnának ehhez a bírósághoz.

Ismeretes, hogy ilyen jellegű kötelező joghatóságról az államoknak nem sikerült megegyezniük sem a két hágai békekonferencián, sem pedig az első világháború után az Állandó Nemzetközi Bíróság létrehozásával kapcsolatos tárgyalásokon.

Az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútuma 36. cikkének 2. bekezdésébe azonban beiktatásra került a fakultatív klauzula néven ismert rendelkezés, amely lehetővé teszi, hogy az államok kötelezőnek ismerjék el a Bíróság joghatóságát a hasonló nyilatkozatot tevő államok közötti viszonylatban. A nyilatkozó államok között tehát megvalósul a kötelező joghatóságnak egy sajátos rendszere, amely mind a mai napig működik, és amelynek köszönhetően a nemzetközi viták hosszú sora került az Állandó Nemzetközi Bíróság, illetve annak utóda, az ENSZ Nemzetközi Bírósága elé.⁴ Kétségtelen ezt a kötelező joghatóságot az államok – a Statútum 36. cikkének 2. bekezdése szerinti nyilatkozataikhoz fűzött óriási találmányossággal és jogászai furfanggal megfogalmazott fenntartások útján – megpróbálják korlátozni, ettől függetlenül azonban a rendszer közel egy évszázada létezik és működik, s jelenleg is 73 állam közötti viszonylatban érvényesül.

Az Állandó Nemzetközi Bíróság Statútumának hatályba lépése óta valamely nemzetközi választottbírói bíróság vagy állandó bíróság kötelező joghatósága alapulhat egyfelől nemzetközi szerződésen (ezt javasolták a hágai békekonferenciákon), másfelől pedig létrejöhet az államoknak valamely nemzetközi bírói fórum joghatóságát elfogadó egyoldalú nyilatkozatainak rendszerén. Nemzetközi szerződésből származó kötelező joghatóságról akkor van szó, ha egy szerződésben való részességükből következően az államok kötelesek elfogadni egy adott bírói fórum joghatóságát, s e kötelezettségük alól fenntartások, különféle nyilatkozatok stb. útján nem bújhatnak ki. Mint már említettük, bizonyos szerződések vonatkozásában ilyen kötelező joghatóság bevezetésére törekedtek a hágai békekonferenciákon. Az egyoldalú nyilatkozatok rendszere a hasonló nyilatkozatot tett államok között teremti meg egy adott bírói fórum kötelező joghatóságát, a nyilatkozatoknak azonban minden tekintetben át kell fedniük egymást, vagyis az ilyen nyilatkozatok rendszerénél a viszonyosság meghatározó elem.

³ Sohn utal arra, hogy az Amerikai Államok 1890-ben Washingtonban megtartott konferenciáján felvetették azt, hogy kötelező választottbíráskodás útján rendezzenek minden olyan vitát, amely szerződések érvényességére, végrehajtására stb. vonatkozik. Ld. Louis B. Sohn: *Settlement of Disputes Arising Out of the Law of the Sea Convention*, 12 *San Diego L. Rev.* (1975). p. 496.

⁴ Ezzel kapcsolatban ld. Vanda Lamm: *Compulsory Jurisdiction in International Law*. Edward Elgar, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA, 2014.

2.

A XX. század közepétől különböző nemzetközi tárgyalásokon többször felmerült bizonyos bírói fórumok kötelező joghatósággal való felruházása, eredmény azonban csak az 1980-1990-es években következett be, amikor létrejött három olyan okmány, amelyek kétségtelen egyfajta kötelező joghatóság bevezetéséről rendelkeznek.

A sort az 1982-ben aláírt ENSZ Tengerjogi Egyezménye nyitja, majd pedig 1993-ban elfogadásra került az EBESZ Békéltetési és Választottbíróóságáról szóló szerződés, 1995-ben pedig a Kereskedelmi Világszervezet új vitarendezési mechanizmusáról szóló megállapodás; e két utóbbi szerződés szerinti vitarendezési fórumokkal jelen írásunkban nem foglalkozunk.⁵

Az ENSZ 1973 és 1982 között megtartott harmadik tengerjogi konferenciájának nagy eredménye volt nemcsak az ENSZ Tengerjogi Egyezményének az elfogadása, hanem a Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék létrehozása.⁶ Meg kell jegyezni, hogy annak idején több jeles nemzetközi jogász igen csak ellenezte egy új állandó nemzetközi bíróság megalakítását.⁷

A Tengerjogi Törvényszék életre hívásának jelentőségét aláhúzza az, hogy az 1958-as genfi tengerjogi egyezmények kidolgozásakor nem sikerült elérni, hogy e szerződésekbe bekerüljenek a viták rendezésére vonatkozó szakaszok. Annak idején, a tárgyalások során felmerült bizonyos kötelező vitarendezési megoldásoknak a kidolgozás alatt lévő tengerjogi egyezményekbe történő beiktatása, ez azonban nem nyert általános támogatottságot. E helyett a viták rendezésére vonatkozó fakultatív jegyzőkönyv elfogadására került sor, amely az

---

⁵ Az EBESZ Békéltetési és Választottbíróósága nem egy állandóan működő intézmény, s – hasonlóan az Állandó Választott Bírósághoz – a békéltetők és választottbírák jegyzékéből áll, akik közül kikerülnek a vitákat rendező békéltetők, ill. választottbírók; az EBESZ Békéltetési és Választottbíróóságát létrejötte óta még egyetlen vitával sem keresték meg. A Kereskedelmi Világszervezet vitarendezési mechanizmusa két elemből áll; egyfelől a felek közötti konzultációkból, másfelől pedig az ún. panelek és a Fellebbezési Testület döntéseiből; a panelek és a Fellebbezési Testület – számos ok miatt – nem tekinthetők bírói fórumnak.

⁶ Egy nemzetközi tengerjogi bíróság megalakítására vonatkozó javaslat először 1971-ben a Málta által benyújtott a tengeri térségekre vonatkozó szerződéssel kapcsolatos tervezetben jelent meg. A későbbi tárgyalások alapját az Egyesült Államok által 1973 augusztusában a Tengerfenék Bizottság utolsó ülésének utolsó napján beterjesztett dokumentum képezte. Ebben az okmányban Washington a létrehozandó szerződésbe egy külön fejezet beiktatását javasolta, amely a tengerjogi vitákat rendező tengerjogi törvényszék megalakítására vonatkozna.

A Tengerjogi Törvényszék megalakításával kapcsolatos javaslatok tekintetében ld. Jean-Pierre Quéneudec: Coup d’oeil rétrospectif sur les origines du Tribunal International de Droit de la Mer. In: Liber Amicorum Judge Shigeru Oda. Eds. Nisuke Ando, Edward McWhinney, Rüdiger Wolfrum, Kuwer Law International, The Hague/London/New York, 2002, pp. 621-628. valamint Jillaine Seymour: The International Tribunal of the Law of the Sea: A Grate Mistake? (The Earl Snyder Lecture in International Law) Indiana Journal of Global Legal Studies, Vol. 13. Issue 1, 2006. Article 1.

⁷ Az ellenzők között található a Nemzetközi Bíróság két korábbi elnöke, Oda és Guillaume bírók, továbbá Elihu Lauterpacht angol professzor és más neves szakemberek. Vö. Alan E. Boyle: Dispute Settlement and the Law of the Sea Convention: Problems of Fragmentation and Jurisdiction. The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 46, No. 1 (1997), p. 37.

1958-as genfi tengerjogi egyezmények értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos vitákat a Nemzetközi Bíróság joghatóságába utalta.⁸

A tengerjogi viták rendezése tekintetében az 1982-es Tengerjogi Egyezmény 279. cikke alapvető szabályként rögzíti, hogy a részes államok kötelesek az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos vitáikat békés eszközökkel rendezni; a rendezési eljárások vonatkozásában viszont meg lehetős szabadságot élveznek az államok, és – döntésüktől függően – az lehet tárgyalás, közvetítés, illetve korábban megkötött általános, regionális, vagy bilaterális megállapodások szerinti más eljárás.⁹

A Tengerjogi Egyezmény a Nemzetközi Tengerjogi Törvényszéket meghatározott esetekben kötelező joghatósággal ruházza fel, ami a nemzetközi viták békés és bírói úton történő rendezése terén óriási előrelépést jelent.¹⁰

A létrehozandó tengerjogi bíróság kötelező joghatósága egyébként már a tárgyalások korai szakaszában felmerült, s az erre vonatkozó javaslat először az Egyesült Államok által 1973 augusztusában benyújtott dokumentumban került megfogalmazásra.¹¹ A közel egy évtizeden át tartott tárgyalások során az eredeti javaslat sokat változott, bizonyos elemei azonban bekerültek a Tengerjogi Egyezménybe.

A sok-sok kompromisszum eredményeképpen a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága végül is vegyes rendszernek tekinthető, abban az értelemben, hogy a Törvényszék kötelező joghatósága bizonyos feltételek megléte esetén a szerződő államok egyoldalú nyilatkozatain, más esetekben pedig magán a Tengerjogi Egyezményen alapul. A Tengerjogi Törvényszékhez az államok értelem szerűen kompromisszum útján is fordulhatnak, s vannak olyan a tengerekkel összefüggő kérdéseket szabályozó szerződések, amelyek bizonyos viták kapcsán vitarendezési fórumként a Tengerjogi Törvényszéket említik.¹² Hangsúlyozni kell azonban, hogy ezekben a szerződésekben szó nincs a Törvényszék kötelező joghatóságáról.

A Tengerjogi Egyezményben található kötelező vitarendezési rendszer nagy „hibája”, hogy a 281. cikk 1. bekezdése értelmében a szerződés értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos viták esetében a szerződés szerinti vitarendezési eljárások csak akkor kerülnek alkalmazásra, ha felek nem állapodtak meg más

---

⁸ A Fakultatív Jegyzőkönyvnek a Nemzetközi Bíróság joghatóságára vonatkozó rendelkezései alapján egyetlen vita sem került a hágai fórum elé.

⁹ Vö. a Tengerjogi Egyezmény 280-284. cikkeivel.

¹⁰ Boyle a Tengerjogi Egyezmény 1994. november 17-én történt hatálybalépését az ENSZ Alapokmányának és a Nemzetközi Bíróság Statútumának elfogadása óta a viták békés rendezése terén elért legnagyobb eredménynek nevezte. Boyle: i.m. p. 37.

¹¹ Hugo Caminos: The Creation of Specialised Courts: The Case of the International Tribunal for the Law of the Sea. In: Liber Amicorum Shigeru Oda. i.m. p. 571.

¹² Jelenleg tizenöt ilyen szerződés ismert. Ezek legtöbbje a világ különböző tengeri térségeiben való halászattal, illetve a tenger élővilágának megőrzésével foglalkozik, de van köztük a hajóroncsokról, a víz alatti kulturális javak védelméről, illetve a tengerek szennyeződésének megakadályozásáról szóló szerződés is. Néhány bilaterális egyezmény szintén a Tengerjogi Bíróság joghatóságát rögzíti.

békés rendezésben és ezek nem vezettek eredményre, illetve ha eleve nem zártak ki más eljárásokat, köztük a szerződés szerinti kötelezőket.¹³

A Tengerjogi Törvényszék egyoldalú nyilatkozatokon alapuló kötelező joghatósága erősen emlékeztet a Nemzetközi Bíróság Statútumában található fakultatív klauzula rendszerére. Itt is – az Egyezmény 287. cikke 1. bekezdésének a) pontja alapján – a részes államok az ENSZ főtítkárhoz eljuttatott egyoldalú írásbeli nyilatkozataikban kötelezőnek ismerhetik el a Tengerjogi Törvényszék joghatóságát, mégpedig az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos vitákra.¹⁴

Ez a kötelező joghatóság azonban valójában jóval korlátozottabb, mint ami a fakultatív klauzula alapján a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságát elfogadó államok közötti viszonylatban érvényesül. A Tengerjogi Törvényszék korlátozottabb joghatósága nemcsak abból adódik, hogy míg a Nemzetközi Bíróság egy általános hatáskörű nemzetközi bírói fórum, a Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék pedig egy speciális nemzetközi bíróság, hanem abból is, hogy az államok a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatóságát kizárólag csak a Tengerjogi Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos vitákra ismerhetik el.

A Tengerjogi Törvényszéknek az egyoldalú nyilatkozatokon alapuló kötelező joghatóságát még az is korlátozza, hogy a Tengerjogi Törvényszék csak az *egyik lehetséges bírói fórum*, amelynek kötelező joghatóságát a Tengerjogi Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos viták tekintetében a részes államok kötelezőnek fogadhatják el. Az Egyezmény 287. cikkének 1. bekezdése szerint a részes államok választhatnak, hogy az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos vitákra e bekezdés a)-d) pontjaiban felsorolt fórumok közül melyik kötelező joghatóságát fogadják el, s így választhatnak a Tengerjogi Törvényszék, a Nemzetközi Bíróság, az Egyezmény VII. Mellékletében említett választott bíróság, valamint az Egyezmény VII. melléklete szerinti speciális választottbíró között.¹⁵

Kétségtelen a Tengerjogi Egyezményben részes államok többsége, több mint 100 állam nyilatkozatában a Tengerjogi Törvényszéket választotta, s így ezen államok között elvileg érvényesül a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága, hasonlóan a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságához. Míg azonban a Nemzetközi Bíróság esetében a fakultatív klauzula rendszerében részes államok a rendszerben részes valamely másik állammal fennálló vitájukat minden további nélkül, egyoldalú keresettel a Nemzetközi Bíróság elé terjeszthetik, a Tengerjogi Törvényszék esetében még további feltételek megléte szükséges ahhoz, hogy

¹³ Vö. Tulio Treves: The Settlement of Disputes under the Law of the Sea Convention—Questions in Light of the United States Position. EURAMERICA, vol. 36, No. 3 (2006), p. 401.

¹⁴ Ezzel kapcsolatban ld. M. Kawano: 'Compulsory Jurisdiction under the Law of the Sea Convention: Its Achievements and Limits' in: J. Crawford, - A. G. Koroma - S. Mahmoudi - A. Pellet (eds): The International Legal Order: Current Needs and Possible Responses. Essays in Honour of Djamchid Momtaz. Brill Nijhoff 2017. pp. 421-439.

¹⁵ Ez az ún. Montreux-i formula, amelyet az új tengerjogi szerződéssel kapcsolatos Montreux-i megbeszéléseken a holland Riphagen professzor terjesztett elő, javasolva, hogy az államoknak választási lehetőségük legyen, mely fórum joghatóságát fogadják el. Vö. Quéneudec: i.m. p. 625.

egyoldalú keresettel kérhessék a Törvényszéktől valamely az Egyezmény értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatos vita eldöntését.

Az Egyezmény 286. cikke értelmében a 287. cikk 1. bekezdésének a)-d) pontjaiban felsorolt fórumokhoz ugyanis csak akkor lehet fordulni, ha az Egyezményben rögzített más vitarendezési eljárások (tárgyalás, közvetítés stb.) nem vezettek eredményre, tehát ekkor kerülhet sor a felsorolt négy fórum valamelyikének az igénybevételére, s adott esetben a vitának a Tengerjogi Törvényszék elé terjesztésére.

A Tengerjogi Törvényszék egyoldalú nyilatkozatokon alapuló kötelező joghatóságának érvényesülését más tényezők is korlátozhatják. Előállhat ugyanis az a helyzet, hogy a vitában álló államok a 287. cikk 1. bekezdése szerinti nyilatkozataikban nem ugyanannak a fórumnak a kötelező joghatóságát fogadták el, s ennek következtében a vita egyoldalú keresettel nem vihető a Tengerjogi Törvényszék elé. Ezeket az ügyeket a Tengerjogi Egyezmény VII. Melléklete szerinti választottbíróóság dönti el, feltéve, hogy a felek másképpen nem állapodtak meg.

Mint említettük, az államok többsége nyilatkozatában a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatóságát választotta. Miután azonban négy fórum közül lehet választani, így az összkép meglehetősen vegyes. Van olyan állam, amely az Egyezmény 287. cikkének 1. bekezdésében szereplő négy fórum egyikét sem választotta, más államok mind a Tengerjogi Törvényszéket, mind pedig a Nemzetközi Bíróságot egyformán preferálták, s van olyan állam is, amely a különböző bírói fórumok között egyfajta sorrendiséget is felállított. Mindezek következtében előfordulhat, hogy egy konkrét vita kapcsán nem is olyan egyszerű megállapítani azt, hogy melyik fórum joghatósága áll fenn.

A Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága az Egyezmény 297-298. cikkeiben további kivételeknek és korlátozásoknak van alávetve. A 297. cikkben ugyanis az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos bizonyos vitákat eleve kivesznek a fentebb említett kötelező vitarendezési eljárások alól, így kizárják a parti állam szuverenitási jogaival és joghatóságával kapcsolatos egyes vitákat, a parti államnak a kizárólagos gazdasági övezetében, valamint a hozzá tartozó kontinentális talapzaton végzett kutatások szabályozásával kapcsolatos jogait érintő egyes kérdéseket, valamint a kizárólagos gazdasági övezetben a tenger élővilágának kiaknázásával és megőrzésével összefüggő vitákat.¹⁶ Ezen túlmenően, az államok – akaratuktól függően a 298. cikk 1. bekezdésében meghatározott – további vitákat is kivonhatnak a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága alól.

Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatóságát elismerő nyilatkozatok alapján nem sok ügy került a testület elé, s a 2019 őszéig a Törvényszék által tárgyalta 28

---

¹⁶ A 297. cikke kapcsolatban ld. Stephen Allen: Article 297 of the United Nations Convention on the Law of the Sea and the Scope of Mandatory Jurisdiction. *Journal of Ocean Development and International Law*, Vol. 48, Issue 3-4. (2017), pp. 313-330.

ügy közül mindössze három olyan jogeset volt, amikor a Bíróság joghatósága a vitában álló államok nyilatkozatainak alapult.¹⁷

Mint már említettük, a Tengerjogi Törvényszék szerződésen alapuló kötelező joghatósággal is rendelkezik. Ez a kötelező joghatóság magában a Tengerjogi Egyezményben került rögzítésre, s az egyfelől nem függ az államok bármiféle további elfogadó nyilatkozatától, hozzájárulásától stb.; másfelől pedig a szerződésben meghatározottakon kívüli további fenntartás, nyilatkozat stb. révén nem korlátozható, illetve zárható ki.¹⁸ Így ezekben az esetekben tényleg megvalósul az, hogy a Törvényszék kötelező joghatósága valamely állam vonatkozásában annak következtében áll fenn, hogy az állam részese a Tengerjogi Egyezménynek.

A Tengerjogi Törvényszéknek az Egyezményen alapuló kötelező joghatósága két ügycsoportot ölel fel; mégpedig a parti állam által visszatartott hajók és azok legénységének elengedésével kapcsolatos vitákat, valamint bizonyos ideiglenes intézkedések elrendelésével összefüggő ügyeket.

A Tengerjogi Egyezmény 292. cikke értelmében a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága fennáll azon vitákra, amelyek abból erednek, hogy a parti állam visszatartja egy másik részes állam lobogója alatt hajózó hajót és legénységét, annak ellenére, hogy megfizették az általa kiszabott ésszerű összeget, vagy letették a szükséges pénzügyi garanciát. Ezekben az esetekben is csak további feltételek fennállása esetén lehet a Tengerjogi Törvényszékhez fordulni, így akkor, ha a felek másképpen nem állapodtak meg, a feleknek a visszatartástól számított 10 napon belül nem sikerül megegyezniük abban, hogy az elengedés ügyét valamely másik bíróság elé terjesszék.¹⁹ A hajók és a legénység azonnali elengedésével kapcsolatos ügyekkel összefüggésben hangsúlyozni kell, hogy a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága csak azokra az azonnali elengedési ügyekre terjed ki, amelyeknél gyanítható, hogy a visszatartó állam az azonnali elengedésekre vonatkozóan nem a Tengerjogi Egyezményben foglaltak szerint jár el.²⁰

A visszatartott hajók és a legénység azonnali elengedésére vonatkozó rendelkezések arra tekintettel kerültek megfogalmazásra, hogy a Tengerjogi Egyezmény a parti állam jogait jelentős mértékben kiterjesztette a partjai melletti tengeri térségekben a tenger élővilágának megőrzésével és kitermelésével, a környezetvédelemmel, valamint a tudományos kutatásokkal kapcsolatban, aminek következtében megnövekedhet azoknak a vitáknak a veszélye, amelyek abból erednek, hogy a parti állam akadályozza az idegen lobogó alatt hajózó hajóknak e térségekben való mozgását.²¹

¹⁷ Ezek voltak a Panama és Olaszország közötti az M/V „Norstar” ügy, a Saint Vincent és Grenadines és Nagy-Britannia közötti az M/V „Louisa” ügy.

¹⁸ A Tengerjogi Egyezmény 309. cikke értelmében a szerződéshez nem fűzhető fenntartás.

¹⁹ A hajók és a legénység elengedésével kapcsolatban ld. Bernard H. Oxman, Observations on Vessel Release under the United Nations Convention on the Law of the Sea. 11 International Journal of Marine and Coastal Law, 11. (1996), pp. 201-215.

²⁰ 292. cikk 1. bekezdés.

²¹ Vö. Seymour: i. m. p. 13.

A Tengerjogi Egyezményen alapuló kötelező joghatósági ügyek másik csoportjába bizonyos ideiglenes intézkedések tartoznak.²² Meg kell jegyezni, hogy itt olyan ügyekben való ideiglenes intézkedésekről van szó, amelyekben a Tengerjogi Törvényszék egyébként nem rendelkezik joghatósággal. Az Egyezmény 290. cikkének 5. bekezdése szerint olyan esetekben, amikor a vitában álló felek megállapodtak abban, hogy vitájukat választottbírótság elé terjesztik, a választottbírótság létrejöttéig a Tengerjogi Törvényszék jogosult ideiglenes intézkedéseket elrendelni, a már elrendelt intézkedéseket módosítani, illetve visszavonni; feltéve, hogy a létrehozandó választottbírótság *prima facie* rendelkezik joghatósággal és az ideiglenes intézkedések elrendelésére sürgős szükség van.

Világosan látszik, hogy mind a hajók és a tengerészek elengedésével, mind pedig az ideiglenes intézkedések elrendelésével kapcsolatos esetekben olyan ügyekről van szó, amelyek azonnali intézkedést igényelnek. A viták további eszkalálódásának megelőzése érdekében az Egyezmény a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatóságát írja elő, lehetővé téve, hogy a felek rendelkezésére álljon egy állandóan működő bíróság, amelyhez egyoldalú keresettel szinte azonnal, illetve a Tengerjogi Egyezmény által pontosan meghatározott rövid határidőn belül fordulhatnak.

A Tengerjogi Törvényszék fennállása óta a legtöbb ügy a hajók és a legénység azonnali elengedésével függött össze,²³ úgy tűnik tehát, hogy a Törvényszéknek ilyen ügyekben kötelező joghatósággal való felruházása bevált a gyakorlatban.

3.

A Tengerjogi Egyezménynek a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatóságával kapcsolatos rendelkezései mindenképpen mérföldkövet jelentenek a nemzetközi jog fejlődésében, hiszen e szakaszoknak köszönhetően – a Nemzetközi Bíróság mellett – most már létezik még egy univerzális nemzetközi bírói fórum, amely bizonyos esetekben kötelező joghatósággal rendelkezik.

A Tengerjogi Egyezménynek a viták rendezésére vonatkozó szakaszai mindennél jobban bizonyítják azt, hogy a szerződés kidolgozása során kompromisszumos megoldásokra törekedtek, annak érdekében, hogy az okmány minél több állam számára elfogadható legyen.

A kompromisszumra törekvés jegyében azonban a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatósága alóli kivételek és korlátozások sokasága került be az Egyezménybe, ami rendkívül bonyolult szabályozást eredményezett.

Az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos viták esetében a szerződésben megállapított kötelező vitarendezési eljárások – beleértve a

²² Az ideiglenes intézkedésekkel összefüggő joghatósággal kapcsolatban ld. Thomas A. Mensah: *Provisional Measures in the International Tribunal for the Law of the Sea (ITLOS) Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 2002. pp. 43-54.

²³ Ezekkel az ügyekkel kapcsolatban ld. Seline Trevisanut: *Twenty Years of Prompt Release of Vessels: Admissibility, Jurisdiction, and Recent Trends*, *Ocean Development & International Law*, 3-4. (2017), pp. 300-312.

Törvényszék kötelező joghatóságát is – reziduálisak abban az értelemben, hogy ezekre csak akkor kerülhet sor, ha a felek által az ilyen vitákra korábban megállapított más békés rendezési eljárások nem vezettek eredményre és az Egyezmény szerinti vitarendezési eljárásokat nem zárták ki.²⁴ Egyértelműen kompromisszumos megoldás tükröződik abban is, hogy az államok a Tengerjogi Egyezményhez való csatlakozásukkor választhatnak, hogy az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos jövőbeli vitákat a szerződésben említett négy fórum közül melyik döntse el, ami vitathatatlanul egyfajta *forum shopping*-t jelent. Nyilvánvalóan ez volt az ára annak, hogy az Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos viták rendezését bírói útra terelhessék.

A Tengerjogi Törvényszék egyoldalú nyilatkozatokon alapuló kötelező joghatóságával kapcsolatos szakaszok kidolgozásakor értelemszerűen a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságára vonatkozó rendelkezések szolgáltak mintául, ugyanakkor azonban – tanulva a fakultatív klauzula rendszerével kapcsolatos közel egy évszázados tapasztalatokból – megpróbálták gátat vetni bizonyos káros jelenségeknek, így a Bíróság kötelező joghatóságát elfogadó nyilatkozatokhoz fűzött destruktív fenntartásoknak, a nyilatkozatok azonnali megszüntethetőségének stb.²⁵ Összességében azonban a Tengerjogi Törvényszéknek egyoldalú nyilatkozatokon alapuló kötelező joghatósága lényegesen korlátozottabb, mint a Nemzetközi Bíróságnak a fakultatív klauzulára épülő kötelező joghatósága.

Az igazi újdonságot a Tengerjogi Egyezménynek azok a rendelkezései képezik, amelyek a parti állam által visszatartott hajók és azok legénységének azonnali elengedésével és bizonyos ideiglenes intézkedések tekintetében a Tengerjogi Törvényszék kötelező joghatóságát írják elő. Ezekben az esetekben nemcsak arról van szó, hogy a kötelező joghatóság közvetlenül magán a Tengerjogi Egyezményen alapul, hanem arról is, hogy sikerült olyan rendelkezéseket a szerződésbe beiktatni, amelyek biztosítják azok esetén a sürgős, bírói döntést. Tény, ez a vitáknak meglehetősen szűk körére vonatkozik; ezek azonban olyan ügyek, amelyeknek gyors megoldását mind humanitárius, mind pedig gazdasági okok indokolják, és amelyeknek rendezetlensége a konfliktusok további eskalálódását eredményezheti.

---

²⁴ Vö. Treves: i.m. p. 401.

²⁵ A Nemzetközi Bíróság gyakorlatától eltérően a Tengerjogi Egyezmény 287. cikkének 6. bekezdése értelmében a nyilatkozatok csak három hónapos határidő eltelte után vonhatók vissza.